

**Viðbótarskýrsla, fornleifaskráning vegna
ljósleiðara á Héraði, 2. áfangi
*Hróarstunga og Hjaltastaðapínghá***

Rannveig Þórhallsdóttir

2021

*Forsíðumynd: Sigurður Snæbjörn Stefánsson og hundurinn Dropi við fornleifarskráningarstörf. Myndina tók
Jessica Stocks.*

© Rannveig Þórhallsdóttir
Unnið fyrir Hitaveitu Egilsstaða og Fella
Júlí 2021

Efnisyfirlit

ABSTRACT	4
INNGANGUR	4
LEIÐ LJÓSLEIÐARA	5
SKRÁNINGIN	5
HJALTASTAÐAÞINGHÁ	6
TJARNARLAND	6
NIÐURSTAÐA	8
HEIMILDIR	9

Abstract

Egilsstaðir and Fell Municipal District Heating Utility (HEF) hired Rannveig Þórhallsdóttir, an archaeologist at the company Sagnabrunnur to do a archaeological registration on the plowing route for an optical fibre in Múlaþing. This project has the registration nr. 2416 (Hjaltastaðarþinghá) in Múlaþing. The whole project has two working-phases and has been divided into seven reports in 2020 and 2021. In phase one archaeological registration was done in the plowing area at: 1) Eiðarþinghá, 2) Vellir to Grímsá, 3) Skriðdalur and 4) Efri Jökuldalur. In phase four the areas at will be joined in two reports: 5) Hróarstunga and Hjaltastaðarþinghá in one report and 6) Jökulsárhlíð and Jökuldalur in one report, 7) Vellir. The area at Innstu Fell will be registered later. This report is about Hjaltastaðarþinghá and Hróarstunga.

The round in Hjaltastaðarþinghá was changed and one archaeological remains found within the 15 m distance (protected archaeological remains). The Cultural Heritage Agency of Iceland will decide on a sufficient preservation of the archaeological remains, according to the Icelandic Heritage Law Nr. 80/2012.

Inngangur

Að beiðni Hitaveitu Egilsstaða og Fella var starfsmaður Sagnabrunns ehf., Rannveig Þórhallsdóttir, fornleifafræðingur, ráðin til að fornleifaskrá leið ljósleiðara í Múlaþingi. Við verkið vann einnig Skarphéðinn Smári Þórhallsson, landfræðingur hjá LOGG ehf. og Bogi Kárason hjá Verkráð ehf. Fulltrúi verkkaupa var Aðalsteinn Þórhallsson. Fornleifaskráningin fékk nr. 2557 (Hróarstunga) hjá Minjastofnun.

Samkvæmt 16. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 skal skráning á fornleifum, húsum og mannvirkjum fara fram áður en hafist er handa við plægingu raf-, vatns- og fjarskiptalagna. Tilgangur fornleifaskráningarinnar var að kanna skv. þeim lögum heimildir um fornleifar á lagnaleiðinni, ásamt því að skoða lagnaleiðina á vettvangi til að meta eins nákvæmlega og unnt er hvort fornleifar sjáist á yfirborði eða gætu leynst undir sverði. Hópurinn sem starfaði að

skipulagningu ljósleiðaraleiðarinnar útfærði nákvæma útfærslu á lagnaleiðinni á vettvangi, með það meðal annars að markmiði að vernda fornleifar.

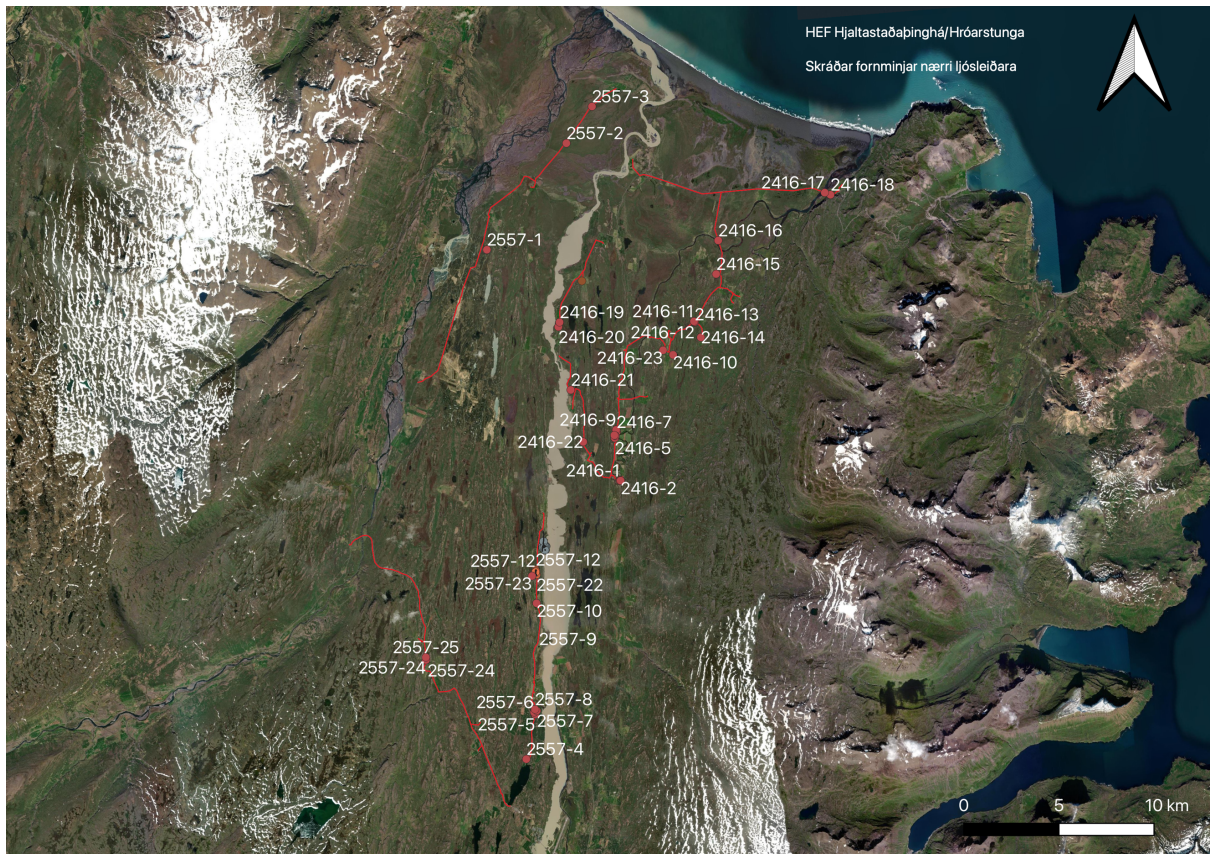
Leið ljósleiðara

Um er að ræða stórt ljósleiðaraplægingarverkefni sem unnið er í tveimur áföngum og innan þeirra er verkinu skipt í sex verkhluta. Í fyrsta áfanganum var fornleifaskráð leið ljósleiðara að 1) Eiðþinghá, 2) Völlum að Grímsá, 3) Skriðdal og 4) Efri Jökuldal. Þeirri vinnu er nú lokið. Í seinni áfanganum verður fornleifaskráð leið ljósleiðara að 5) Hróarstungu og Hjaltastaðþinghá í einni skýrslu og 6) Jökulsárhlíð og Jökuldal í einni skýrslu og 7) Völlum. Ákveðið var að fresta að sinni vinnslu við fornleifaskráningu ljósleiðara í Fellum.

Breytingar voru gerðar á leið ljósleiðara hjá Tjarnarlandi í Hróarstungu og er hér gert grein fyrir fornleifum sem voru innan 15 m marka friðaðra fornleifa við línulögn ljósleiðara.

Skráningin

Í lögum um menningarminjar nr. 80/2012 eru allar fornleifar friðaðar og sumar friðlýstar. Þeim má enginn, hvorki landeigandi, framkvæmdaaðili né nokkur annar spilla, granda né úr stað færa, nema með leyfi Minjastofnunar Íslands (21. gr.). Því eru allar þær fornleifar á könnunarsvæðinu sem og annars staðar og eru eldri en 100 ára, friðaðar skv. lögnum. Friðlýstum fornleifum fylgir 100 m friðhelgt svæði út frá ystu sýnilegu mörkum þeirra skv. 22. gr. Um friðaðar fornleifar er 15 m friðhelgað svæði umleikis samkvæmt sömu grein. Sú hefð hefur þó komist á að fara ekki of nálægt fornleifum og taka tillit til eðlis þeirra og þarfa.

Mynd 1. Yfirlitsmynd yfir minjar úr fyrri skýrslu. Minjarnar sem voru skráðar voru á vettvangi eða höfðu áður verið skráðar í eldri fornleifaskráningum og voru í nálægð við línulögnina eru merktar hér inn með númeri.

Fornleifafræðingarnir Sigurður Snæbjörn Stefánsson og Jessica Stocks fóru á vettvang í rigningu 1. júní 2021. Fornleifar voru mældar upp með Trimble Nomad 5. Skoðuð voru 30 m mörk línulagnar sitthvoru megin við hana.

Hjalastaðapinghá

Tjarnarland

Tjarnarland var hjáleiga frá Stóra-Steinsvaði. Eins og kom fram í fyrri skýrslu hafa verið skráðar 20 fornleifar í eldri fornleifaskráningu í heimatúni Tjarnarlands. Ein af þeim er:

2416-22 (NM-207:012).

Garðlag. Garðspotti er á milli tveggja ása, suðaustan við Skarðsás. Garðurinn liggur þvert yfir sundið milli ásanna um 10 m norður af tjörn. Hann er útflattur og hlaupinn í þúfur. Sést best á um 20 m kafla í mýrlendi í sundinu, þar er hann grasi vaxinn, er annars þakinn lyngi.¹

Plægingarleið ljósleiðara var færð og er hún nú í um 3,4 m fjarlægð vestan við minjar 2416-22. Lagt er til að minjarnar verði merktar á vettvangi.

Mynd 2. Uppmældur garður 2416-22 (NM-207:012) og fjarlægð við línulögn ljósleiðara.

Mynd 3. Garður 2416-22. Horft til vesturs.

¹ Ármann Halldórsson, 1975. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, bls. 288-290; Birna Gunnarsdóttir, Guðný Zoëga, Mjöll Snædóttir, Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir. (1998). *Fornleifaskráning í Hjaltastaðapinghá II*. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands. FS050-96032, bls. 251-252.

Nr	Teg.	F j.	Hættu mat	Hætta	Ástand	Aldu r	Frið lýst ?	Mótvægisáðgerð ir	ÍSNET hnit
HJALTASTAÐ AÐINGHÁ									
2416-22 (NM- 207:012).	<i>Tjarnarland Garður</i>		Framkv.	Í hættu	Greinanlegu r	1800- 1900	Nei	Mældur upp	715684,62 560119,45

Tafla 1.

Niðurstaða

Í töflu 1 er að finna lista yfir niðurstöðu fornleifaskráningarinnar. Vegna breytinga á leið í Hjaltastaðaðinghá voru einar minjar mældar upp í nálægð við línulögn ljósleiðara. Það telst telst nægileg mótvægisáðgerð að mæla upp og staðsetja friðuðu minjarnar og merkja á vettvangi til þess að þeim verði ekki raskað við framkvæmdirnar, en það er þó ákvörðun Minjastofnunar Íslands með hvaða hætti varðveislu eða frekari rannsóknum skuli vera háttað. Minnt er á að allar minjar sem eru eldri en 100 ára eru friðaðar og þeim fylgir 15 m friðhelgunarsvæði út frá ystu mörkum þeirra. Þegar ekki er hægt að tryggja öryggi fornleifa eða þær þarf að fjarlægja vegna fyrirhugaðra framkvæmda þarf að grípa til mótvægisáðgerða. Slíkar áðgerðir geta verið allt frá breyttri áætlun um framkvæmdir sem taka tillit til fornleifa (1. kostur), nákvæmri GPS staðsetningu og ljósmyndun, að nákvæmri fornleifarannsókn, s.s. könnunarskurðum. Þá er tekinn þverskurður í gegnum minjarnar, snið teiknað og ljósmyndað og gjóskulaga leitað til að aldursgreina eftir atvikum. Leita þarf leyfis Minjastofnunar Íslands í öllum tilfellum og stofnunin ákveður umfangið og setur þá skilmála sem henni kann að þykja nauðsynleg. Varast ber að nýta svæðin í kringum fornleifar sem geymslustaði eða brautir fyrir vélar og tæki, eða efnisgeymslur af hverju tagi nema að leyfi Minjastofnunar Íslands komi til með eða án skilmála sem stofnunin kann að setja.

Heimildir

Ágúst Ó. Georgsson. (1990). *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*.
Fornleifanefnd - Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík.

Ármann Halldórsson, (1975). *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, II. bindi*, Búnaðarsamband
Austurlands.

Birna Gunnarsdóttir, Guðný Zoëga, Mjöll Snædóttir, Orri Vésteinsson og Sædís
Gunnarsdóttir. (1998). „Fornleifaskráning í Hjaltastaðaðalínghá II.“ Reykjavík,
Fornleifastofnun Íslands. FS050-96032.

Lög um menningarminjar. Nr. 80, 29. júní 2012.

Minjavefsjá Minjastofnunar Íslands (www.map.is/minjastofnun/#)

Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1998). „Menningarminjar á
Fljótsdalshéraði og í Borgarfirði eystra. Greinargerð um svæðisskráningu.“ Reykjavík,
Fornleifastofnun Íslands. FS072-98081.

Rannveig Þórhallsdóttir. (2021). „Fornleifaskráning vegna ljósleiðara á Héraði. 2.
áfangi. Hróarstunga og Hjaltastaðaðalínghá.“ Sagnabrunnur ehf.

Örnefnastofnun. Örnefnaskrár Tjarnarlands, Hjaltastaðaðalínghá.